

СИСТЕМА ПЕРЕЗАРАХУВАННЯ КРЕДИТІВ У ВСТАНОВЛЕННІ ВАРТОСТІ НАВЧАННЯ ЯК ВАЖЛИВА СКЛАДОВА БЕЗПЕРЕРВНОЇ ОСВІТИ

Розглянуто новий підхід до визначення вартості навчання студентів у вищих навчальних закладах, в основі якого лежить система перезарахування кредитів (ECTS), здатна працювати у межах реалізації концепції безперервної освіти. Запропоновано рекомендації пошуку додаткових джерел фінансування вищих навчальних закладів.

Ключові слова: ціна освітньої послуги, валові витрати, вища освіта, безперервне навчання, доходи.

В умовах демографічної та економічної криз щорічно об'єктивно зменшується кількість абітурієнтів у вищих навчальних закладах (ВНЗ) (криза набору в ВНЗ 2010–2012 років). Це свідчить про те, що останні відчуватимуть потужну конкуренцію та вестимуть жорстку боротьбу за студента. Відповідно вузи мають бути готові боротися на ринкових засадах, демонструючи якість власної освіти, комфортність перебування студентів у цьому вузі, інноваційні підходи в дидактиці та методиці, у тому числі застосовувати концепцію безперервного навчання, а також провадити гнучку політику в питаннях ціноутворення освітньої послуги.

Суттєве значення для теми дослідження (в аспекті розвитку вищої освіти, у тому числі - в напрямку формування ринкової ціни освітньої послуги) мають роботи українських вчених та фахівців, серед яких: І. Бондар, Н. Гаркавенко, О. Грішнова, Д. Дмитренко, Т. Драгунова, В. Куценко, Н. Левчук, Е. Лібанова, Л. Лісогор, В. Новіков, І. Петрова, О. Позняк, В. Шишкін та багато інших.

Так у роботі [1, с. 326-330] наголошується на важливості визначення вартості послуг з підготовки та перепідготовки одного фахівця за бюджетні кошти, в основі якої має лежати обчислення вартості одного кредиту ECTS.

Метою дослідження є реалізація інноваційного підходу до визначення вартості навчання студентів ВНЗ, що розглядається як важлива умова реалізації безперервної освіти в Україні.

Приєднання ВНЗ України до Болонського процесу передбачає втілення низки заходів, серед яких чільне місце належить використанню в організації навчання методів і форм, які є характерними для європейської зони освіти. У межах цього запроваджується технологія обліку трудомісткості навчальної роботи у кредитах в усіх національних системах освіти. За основу береться Європейська система перезарахування кредитів (ECTS) – залікових одиниць трудомісткості, яка є системою накопичення, здатною працювати в площині концепції «безперервного навчання». ECTS у своїй основі базується на трьох ключових елементах: інформація (стосовно

навчальних програм і здобутків студентів, взаємна угода (між закладами-партнерами і студентом) і використання кредитів ECTS (щоб визначити навчальне навантаження).

Вартість одного кредиту на підготовку одного фахівця і-тої спеціальності, освітньо-кваліфікаційного рівня та форми навчання як залікової одиниці трудомісткості навчального процесу можна визначити за формулою (1):

$$C^{ik} = \frac{C^i}{K_s^i}, \quad (1)$$

де C^{ik} – вартість одного кредиту на підготовку одного фахівця і-тої спеціальності, освітньо-кваліфікаційного рівня та форми навчання;

C^i – вартість послуги з підготовки одного фахівця і-тої спеціальності, освітньо-кваліфікаційного рівня та форми навчання;

K_s^i – загальна кількість кредитів підготовки одного фахівця і-тої спеціальності, освітньо-кваліфікаційного рівня та форми навчання.

Ціну освітньої послуги можна визначити за формулою (2) [2]:

$$C = BB + П \quad (2)$$

де C – ціна освітньої послуги;

BB – валові витрати, які йдуть на освітні послуги;

$П$ – прибуток.

Валові витрати на надання освітніх послуг можна розрахувати за формулою (3):

$$BB = B3П + BCC + MB + A + IB \quad (3)$$

де $B3П$ – витрати на заробітну плату;

BCC – внески на соціальні заходи;

MB – матеріальні витрати;

A – амортизація;

IB – інші витрати.

Розглянемо конкретно, які витрати відносять до валових (таблиця 1 [2]).

Таблиця 1. Характеристика основних складових валових витрат на надання платних послуг

Позначення	Характеристика витрат
ВЗП	Заробітна плата викладацького (професорсько-викладацького) складу, інших педагогічних, адміністративно-господарських, навчально-допоміжних та обслуговуючих працівників.
ВСС	Відрахування на обов'язкове соціальне страхування і до Пенсійного фонду України в розмірі, визначеному законодавством.
МВ	Господарські та канцелярські витрати (оренда приміщень, а також оплата опалення, водопостачання, каналізаційних стоків, електроенергії для проведення навчального процесу, витрати на поточний ремонт, ремонт обладнання та інвентарю, включно з ремонтом м'якого інвентарю, спецодягу, витрати на проведення санітарно-гігієнічних та охоронних заходів, прання білизни тощо). Навчальні витрати (придбання сировини і матеріалів, що використовуються в навчальному процесі, придбання і тиражування методичних матеріалів, навчальної і випускної документації, малоцінних і швидкозношуваних предметів, інструменту, оплата електроенергії, палива, газу, води, які використовуються з навчальною метою).
А	Витрати на відновлення основних фондів, що використовуються в навчальному процесі.
ІВ	Витрати на придбання навчальної літератури для бібліотек, відновлення бібліотечного фонду, на передплату періодичних видань, оплату пов'язаних з виробничою практикою відряджень тощо.

Кількість годин викладацької роботи, ставок працівників викладацького (професорсько-викладацького) складу, які підлягають оплаті, визначається на основі навчального плану для кожної професії або спеціальності (таблиця 2), з урахуванням наповнюваності груп, їх розподілу, норм часу на

виконання тих чи інших видів навчальної роботи тощо. Розміри ставок (у т. ч. погодинної оплати), посадових окладів, гарантованих підвищень ставок і окладів, доплат і надбавок встановлюються Кабінетом Міністрів України [3–5].

Таблиця 2. Фрагмент навчального плану підготовки одного фахівця галузі підготовки 0306 «Менеджмент і адміністрування»

Назва дисципліни	Кредити ECTS	Години
Нормативна частина	142	5112
1. Цикл соціально-гуманітарної підготовки	20	720
2. Цикл фундаментальної, природничо-наукової та загальноекономічної підготовки	33	1188
3. Цикл професійної та практичної підготовки	89	3204
Варіативна частина	58	2088
4. Цикл соціально-гуманітарної підготовки	16	576
5. Цикл навчальних дисциплін за вибором ВНЗ		
6. Цикл професійної та практичної підготовки	14	504
7. Цикл навчальних дисциплін вільного вибору студентів (на прикладі студентів у менеджменті будівництва)	25	900
8. Цикл навчальних дисциплін з робітничої професії	15	540
9. Цикл навчальних дисциплін позакредитної підготовки	15	540
10 Робітнича професія	10	360
11 Практика	22	792
12 Дипломне проектування	7	252
13 Державні іспити	1	36
Всього кредитів ECTS	270	9720

Розглянемо механізм розрахунку вартості одного кредиту на підготовку одного фахівця галузі підготовки 0306 «Менеджмент і адміністрування» напрямку підготовки 6.030601 «Менеджмент організацій в будівництві» за освітньо-кваліфікаційним рівнем «бакалавр», терміном навчання 3 роки і 10 місяців та кваліфікацією «бакалавр менеджменту». Відповідно до навчального плану (див. таблиця 2) всього передбачається 270 кредитів або 9720 годин. Об'єктом калькулювання є підготовка студента певної форми навчання, відповідної спеціальності та рівня підготовки. Кваліфікаційною одиницею є один підготовлений студент.

Таким чином, при визначенні собівартості певної спеціальності та форми навчання можна використати спосіб пропорційного розподілу видатків [6, с. 18-20]. При цьому базою їх розподілу є система таких показників: показники навчального плану (кількість годин теоретичного та практичного напрямку); показники навчального навантаження викладачів (години на рік); норми матеріалів для навчальних цілей та планові норми поновлення основного складу необоротних активів; фактичні показники минулих періодів накладних видатків.

Точно розрахувати вартість підготовки одного студента майже неможливо, оскільки їх кількість є величиною змінною, як і інфляційні чинники в країні.

Так під час здійснення розрахунків у роботі припускаємо, що ціна навчання на всі напрямки підготовки та спеціальності буде становити для денної форми навчання – 8950 грн. у рік, а для заочної форми навчання – 5500 грн.

Пропонується при розробці індивідуальних навчальних планів студентів (до речі, що і вимагається Болонським процесом) встановлювати механізм перезарахування того матеріалу, який знає студент (підставою можуть бути освітні документи, які видаються при здобутті як формальної, так і неформальної освіти). Тому вартість навчання буде залежати вже від вартості одного кредиту (в нашому випадку його також дуже важко розрахувати), але можна, як ми вважаємо, скористатися середньою величиною. Для цього слід при розрахунках використати формулу 1. Отже, вартість одного

кредиту (при перерахунку на весь термін навчання в бакалавраті) буде становити:

$$Ц^{1к} = \frac{8950 \cdot 3,83}{270} = 126,96 \text{ грн.}$$

Таким чином, вартість одного кредиту становитиме 126,96 грн. Для гіпотетичного прикладу можна показати, як буде зменшуватись вартість навчання, якщо студент (наприклад, після технікуму вступає в ВНЗ) знає певний матеріал, або частину матеріалу. У цьому випадку виникає необхідність у перезарахуванні кредитів (завдання щодо виявлення певних знань стоїть перед педагогами) (таблиця 3).

Отже, вартість навчання за наведеними вище профільними дисциплінами одного студента коштувала б 3618,36 грн. (28,5 x 126,96), якщо студент

Таблиця 3. Приклад формування фрагмента індивідуального навчального плану студента

Назва дисциплін	Навчальний план університету (години / кредити) з дисципліни	Перезарахування (години/кредити, що пере зараховуються)	Академічна різниця (години/кредити академічної різниці)
Логістика	108/3	108/3	0
Основи менеджменту	144/4	144/4	0
Операційний менеджмент	108/3	54/1,5	54/1,5
Організація праці менеджера	72/2	36/1	36/1
Основи будівельного виробництва	162/4,5	0	162/4,5
Бізнес-планування	126/3,5	0	126/3,5
Економіка праці в будівництві	54/1,5	27/0,75	27/0,75
Аналіз фінансово-господарської діяльності будівельних підприємств	162/4,5	0	162/4,5
Планування будівництва	90/2,5	0	90/2,5
Всього	1026/28,5	369/10,25	657/18,25

уже вивчав частину зазначених у таблиці 3 дисциплін, то на основі освітніх документів можна перезарахувати їх, але зазвичай це залежить від кількості годин, які встановлені за навчальним планом у навчальному закладі, так і в документах про освіту, а також залежить від рівня знань, тобто потрібно протестувати студента.

За умови, що студенту перезараховують певну кількість кредитів (наприклад, у таблиці 3) – 18,25, витрати на навчання зменшаться до 2317,02 грн. (18,25 x 126,96) або на 35,96%. Зазначений новий принцип розрахунку вартості навчання сприятиме: по-перше, залученню більшої кількості студентів (за рахунок можливості перезарахування того матеріалу, який вже знає абітурієнт); по-друге, покращенню демократизації ціноутворення в системі вищої освіти; по-третє, реалізації концепції безперервного навчання.

Звичайно, при перезарахуванні певної кількості кредитів навчальний заклад може втратити частину своїх надходжень, а отже, може виникнути дефіцит коштів на проведення навчальної діяльності. Зазначений дефіцит можна усунути, по-перше, за рахунок отримання доходів, наприклад, від різних видів діяльності (формула 4), по-друге, реалізації в навчальному процесі інноваційних технологій навчання, що істотно зменшує вартість навчання.

На нашу думку, необхідно, щоб усі складові потенційних доходів навчального закладу були ним реалізовані, тому зазначені доходи можна узагальнити

у вигляді формули [7]:

$$D_x = D_o + D_m + D_f + D_p + D_{tr} + D_{жс} + D_i + D_L \quad (4)$$

де: D_o , D_m , D_f , D_p , D_{tr} , $D_{жс}$, D_i , D_L – відповідно, доходи ВНЗ від освітньої діяльності; міжнародного співробітництва; послуг, наданих з фізичної культури і спорту; послуг туризму та екскурсій; транспортних послуг; послуг у сфері житлово-комунального господарства; наукової та науково-технічної діяльності; інших послуг.

Однією з прогресивних технологій навчання, яка стрімко розвивається останнім часом завдяки досягненням інформаційних технологій і комп'ютерної техніки, є дистанційна освіта. Дистанційне навчання дає змогу отримати якісну освіту і престижний диплом студентам з віддалених населених пунктів, де з економічних причин не може бути розташований вищий навчальний заклад або його філія [8; 9, с. 167-182]. Сьогодні практично кожен, хто бажає навчатись і має постійний доступ до персонального комп'ютера з модемом і телефоном, може реалізувати гнучкий та інтенсивний процес дистанційного навчання, тобто: вступ до ВНЗ без попередніх умов; планування індивідуальної програми через вибір відповідної системи курсів; гнучкість у тривалості та темпі навчання, відсутність фіксованих термінів; відсутність прив'язки до певного місця. Крім того, дистанційна освіта щонайповніше реалізує можливість якісного навчання для людей з обмеженими фізичними можливостями [10, с. 292].

У роботі обґрунтована необхідність реалізації нового підходу до визначення вартості навчання, в основі якого лежить система перезарахування кредитів (ECTS), здатна працювати в межах реалізації концепції безперервної освіти. Реалізація зазначеного інноваційного підходу до розрахунку вартості навчання в ВНЗ дасть змогу, по-перше, залучити більше студентів до університетів (спрацьовує ефект масштабу), а ціна освітньої послуги відповідно буде зменшуватись. По-друге, реалізація принципу безперервного навчання дозволить використовувати інноваційні форми навчання, що суттєво знижує вартість навчання, підвищує його якість, регулює фінансові можливості абітурієнтів вступити до ВНЗ, оскільки є багато здібних студентів, які за браком коштів не можуть навчатись, тобто досягається соціальний ефект. По-третє, покращити фінансовий стан ВНЗ можна за рахунок реалізації всіх його можливостей, тобто використання всіх потенційно можливих доходів навчального закладу.

Список літератури

1. Гаркавенко, Н. О. Професійна зайнятість населення як економічний чинник гуманізації суспільства [Текст] / Н. О. Гаркавенко // Державні економічні механізми та важелі гуманізації суспільства: монографія / за ред. Бондар І. К. – К. : ВД «Корпорація», 2008. – С. 324-339.
2. Про затвердження Положення про порядок складання єдиного кошторису доходів і видатків бюджетної установи, організації [Електронний ресурс] : постанова Кабінету Міністрів України від 21 лютого 1997 року. – № 180. – Режим доступу: <http://www.rada.gov.ua>.
3. Про затвердження Порядку надання платних послуг державними навчальними закладами [Електронний ресурс] / наказ Міністерства освіти і науки України, Міністерства фінансів України, Міністерства економіки України від 27.10.1997 р. – №383/239/131. – Режим доступу: <http://www.rada.gov.ua>.
4. Про державний вищий навчальний заклад [Електронний ресурс] : положення Кабінету Міністрів України від 05 вересня 1996 р. – № 1074. – Режим доступу: <http://www.kmi.gov.ua>.
5. Про затвердження Типового договору про навчання, підготовку, перепідготовку, підвищення кваліфікації або про надання додаткових освітніх послуг навчальними закладами [Електронний ресурс] : наказ Міністерства освіти і науки України від 11 березня 2001 р. – № 183. – Режим доступу: <http://www.mon.gov.ua>.
6. Морева, Е. Плата за высшее образование [Текст] / Е. Морева // Баланс-бюджет. – 2008. – № 4. – С. 17-20.
7. Про затвердження переліку платних послуг, які можуть надаватися державними навчальними закладами [Електронний ресурс] : постанова Кабінету Міністрів України від 20 січня 1997 р. – № 38. – Режим доступу: <http://www.rada.gov.ua>.
8. Кремень, В. Біла книга національної освіти України / В. Кремень. – К. : Акад. пед. наук України, 2009 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.zakon.rada.gov.ua>.
9. Людський розвиток в Україні: інноваційний вимір (колективна монографія) [Текст] / за ред. Е. М. Лібанової. – К. : Ін-т демографії та соціальних досліджень ім. М. В. Птухи НАН України, 2008. – 316 с.
11. Людський розвиток в Україні: мінімізація соціальних ризиків (колективна науково-аналітична монографія) [Текст] / за ред. Е. М. Лібанової. – К. : Ін-т демографії та соціальних досліджень ім. М. В. Птухи НАН України, Держкомстат України, 2010. – 496 с.

РЕЗЮМЕ

Заюков Иван, Гучок Илона

Система перезачета

кредитов в установлении стоимости

обучения как важная составляющая непрерывного образования

Рассмотрено новый подход к определению стоимости обучения студентов в высших учебных заведениях в основе которого лежит система перезачета кредитов (ECTS), способной работать в рамках реализации концепции непрерывного образования. Предложено рекомендации поиска дополнительных источников финансирования высших учебных заведений.

RESUME

Zayukov Ivan, Huchok Ilona

ECTS credit system setting in the cost of education as an important component continuous training

A new approach to determining the cost of teaching students in higher educational establishments is considered. It is based on the credit transfer system (ECTS), which can work within the framework of the concept of continuing learning. Recommendations for searching the additional sources of financing of higher education establishments are given.

Стаття надійшла до редакції 15.03.2012 р.